

15. dni dynamickej psychoterapie 24. októbra 2019 PN Ph. Pinela, Pezinok

**„Zrkadielko, zrkadielko, povedzže mi, kto je najkrajší v tejto zemi?“
- narcistické fantázie mladých ľudí a štrukturálna zmena spoločnosti**

Viera Žúborová

**„Mirror, mirror, tell me, who is the most beautiful in this country?“
- narcissistic fantasies of young people and structural change of the society**

Súhrn

Súčasná mladá generácia je považovaná viacerými odborníkmi za zlomovú generáciu, ktorá je prirovnávaná ku generácii tzv. baby boomers, s nimi prišiel laicky povedané nový svet. Dá sa očakávať to isté aj od súčasnej generácie, ktorá však na rozdiel od svojich starších rovesníkov a generácií trpí viacerými spoločensko – mentálnymi krízami? Či o nej hovoríme ako o jednej z najdepresívnejších generácií, alebo na ňu prihliadame ako na narcistickú generáciu, stále je to len v negatívnych asociáciách. Cieľom predkladaného príspevku je poskytnúť pohľad na súčasné trendy a vývoj mladej generácie ako aj jej potenciálu smerom ku štrukturálnej zmene spoločnosti. Článok reaguje na tri základné nástroje zmien – individualizmus, politická kultúra a socioekonomické zmeny, a príchod a vplyv sociálnych sietí, ktoré prispievajú nielen k novej zmene budúcich spoločností, ale aj k samotnej zmene budúcich generácií, spoločenských vzťahov a interakcií.

Kľúčové slová: mladá generácia, individualizmus, narcizmus, sociálne siete, štrukturálna zmena, Millennials a post-Millennials.

Summary

Current young generation is seeing by various professionals and academics as the generation of change and is compare towards their older generation called baby boomers, also with them a new world was came. The question is, it is possible to await from this new young generation such change, it is possible to await of a generation that is overrun by so many societal and mental crisis. We are defining them as the most depressive generation and also as the more narcissists generation on the planet, and the sad thing is that all this definition are negative associations. The main aim of the article is to look on the present trends and development in the younger generation and into their potential to structural transformation of the society. The article is the reaction on the three triggers of changes – individualisms, political culture and socioeconomic changes, and the social networks and their impact – whose are feeding the potential change of future societies and also of the future generations, social relations and interactions.

Key words: young generation, individualism, narcissism, social networks, structural transformation, Millennials and post-Millennials.

Úvod

Súčasná mladá generácia už bola nazvaná rôznymi synonymami, pejoratívnymi výrazmi, vrátane jej samotnej stereotypizácie. Či to bude tá generácia, ktorá prinesie post-modernú spoločnosť štrukturálnu zmenu, uvidíme až po jej etablovaní sa do spoločnosti samotnej, no už teraz si môžeme

dovoliť povedať, že je tam vysoký predpoklad toho, že súčasná mladá generácia štrukturálne zmení spoločnosť. Tak ako kedysi pradávno sme z treťohôr prehupli do štvrtohôr, tak momentálne na nás čaká budúca, diametrálne odlišná spoločnosť, s inými typmi správania, inými vzormi interakcií a iným spôsobom vnímania sociálnej reality.

Mladá generácia sa mení nielen v rámci svojho spoločensko – politického správania, hodnôt, postojov, ale aj v kontexte ich mentálneho stavu a rôznych predispozícií s nimi spojených, ktoré sú v socializačnom procese naučené. Výskumy z rôznych kútov sveta posielajú nie celkom pozitívne

dáta vo vzťahu k mentálnemu zdraviu našich mladých ľudí, ktorí sa začínajú čoraz viac uzatvárať do seba pred tzv. off-line svetom, a svoje frustrácie, každodenné aktivity začínajú realizovať v rámci online sveta vytvárajúceho obrannú bublinu pred ich sociálnou realitou. Výskumy, ktoré boli zadávané za posledné roky na tému narcizmu a mladej generácie iba potvrdzujú tézy prezentované v tomto článku. Samozrejme môžeme polemizovať o otázkach metodiky, alebo výberu vzorky (vysokoškolskí študenti), no tie jasne naznačujú aktuálne trendy, kde sa súčasná mladá generácia uberá. Nar-

cistickou poruchou napríklad trpí trojnásobok mladých ľudí v porovnaní so staršou generáciou. Posadnutých slávou je viac ako 40 % mladých dievčat, ktoré si pri výbere svojho budúceho povolania radšej vyberajú pozíciu asistentky známej osobnosti ako pozíciu senátorky. A samoľúbosťou trpí viac ako 60 % mladých ľudí, myslia si o sebe, že vedú zvládnuť akúkoľvek životnú situáciu (Twenge, Campbell, Gentile, 2012; Twenge a kol., 2008).

Hlavným zámerom predkladanej práce nebude polemika nad metodológiou, alebo výsledkami výskumov, ktoré poukazujú na zvýšený narcizmus u mladých ľudí, skôr sa zameriame na otázky, ktoré idú ruka v ruku s potenciálnou zmenou štruktúr spoločnosti, ktorá je vyvolávaná viacerými externými ukazovateľmi pôsobiacimi na mladých ľudí, a to:

- politická kultúra a (ne)angažovanosť mladých ľudí,
- miera individualizmu pri socializácii mladých ľudí do spoločnosti,
- vplyv sociálnych sietí na správanie sa a (digitálnu) identitu mladých ľudí.

Generačné rozdiely z pohľadu správania sa

Na to, aby sme pochopili potenciálne zmeny v štruktúre spoločnosti je treba poznať hlavného aktéra, ktorý tieto zmeny môže vyvolať, respektíve má potenciál vyvolať. Mladí ľudia sú vnímaní cez generačné rozdiely, ktoré prichádzajú s každou novou skupinou mladých ľudí pôsobiacich na spoločnosť, ako aj na samotný systém, v ktorom žijú a v ktorom vyvíjajú svoje aktivity. Mladí ľudia sú veľmi široký pojem, no pri pohľade na ich politickú a spoločenskú angažovanosť ich vieme rozdeliť na dve generácie, tú prvú staršiu nazývame millennials (tzv. Generácia Y, vekovo v rozmedzí medzi 23 – 37-ročnými, kedy najmladší sú z roku 1994) a tú druhú mladšiu nazývame post-millennials (tzv. Generácia X, vekovo v rozmedzí medzi 16 – 22 rokmi, kedy najmladší sú z 2001).

Hlavné rozdiely medzi týmito dvoma mladými generáciami môžeme vnímať cez viaceré udalosti, technologické zmeny, ako aj zmeny v rámci ich správania. Millennials naplno zasiahli zmeny v globálnom meradle, pád pravícových a ľavicových diktatúr, zmena bipolárneho sveta, globalizačné procesy a samozrejme príchod osobných počítačov a internetu. Post-Millennials naopak zažil bezprecedentný vývoj v oblasti technológií, hospodársku krízu, vzostup sociálnych médií a nárast teroristických útokov (tab. 1).

Tabuľka 1. Základné rozdiely medzi „millennials a post-millennials“ (Žúborová, 2018).

	Millennials generácia	Post-Millennials generácia
Informácie	Vnímajú veľmi pozorne informácie, ktoré sú na nich vysielané, no zároveň nie sú schopní držať krok s každodennými zmenami.	Sú schopní bez problémov sa adaptovať na svet permanentných aktualizácií a zmien. Veľmi rýchlo vedú vyhodnotiť prijímané informácie, čím klesá ich pozornosť oproti Millennials.
Výkonnosť	Majú jasne rozdelený pracovný čas a čas oddychu, a tomu prispôbujú všetky svoje aktivity a úlohy. Sú schopní pracovať naraz na viacerých úlohách, ale len v jednej konkrétnej oblasti.	Sú schopní prepínať medzi prácou a oddychom, pričom im v pozadí bežia iné aktivity. Ich socializácia ide ruka v ruku s technologickým postupom, čo sa prejavuje na ich schopnosti pracovať na viacerých veciach naraz.
Zjednávanie	Pre Millennials na cene záleží, sú ochotní nielen zjednávať a vynaložiť dostatočný čas na to, aby si vybrali produkt, ktorý vyhovuje nielen ich očakávaniam, ale je aj za dobrú, prípadne zľavnenú cenu.	Na rozdiel od Millennials, táto generácia berie na ľahkú váhu cenu ponúkaných produktov, keďže nezažili regresiu, ktorá zasiahla predchádzajúcu generáciu.
Vzdelávanie	Millennials majú svoje kariérne postupy jasne zadefinované, sú zástancami tradičných prístupov k vzdelávaniu a k vedomostiam, ktoré im zabezpečia vysnívanú budúcnosť.	Post-Millennials odmietajú tradičné prístupy k vzdelávaniu, skôr uprednostňujú čo najrýchlejšie sa zamestnať, ideálne si rozbehnúť vlastné podnikanie. Vyhľadávajú tak alternatívne výučby online, ktoré by im nebránili v rozlete.
Podnikavosť	Regresia a ekonomická kríza naplno zasiahla generáciu Millennials, vrátane ich správania a ochoty zobrať na seba viac rizika.	Moderné technológie ich prirodzene prinútili premýšľať a reagovať na svet okolo seba cez podnikateľskú logiku, čím sa prejavuje aj ich chcenie zostať v podnikateľskej sfére a rozbehnúť vlastný podnikateľský zámer.

Vyhliadky do budúcnosti	Očakávania do budúcnosti sú poddimenzované, snažiace sa vyhnúť akémukoľvek riziku, alebo hrozby z prípadnej straty postavenia a zamestnania, čo môže byť dôsledok ich autentického stretu s priamymi následkami ekonomickej krízy.	Post-Millennials vyrastali v dobe technologických zmien, a to čo bolo kedysi brané za inšpiratívne alebo pokrokové, dnes mládež ľahko nájde na internete. Ich očakávania sú tak dramaticky odlišné a hlavne viditeľne väčšie ako u starších generácií.
Globálny	Millennials boli považovaní za prvú globálnu generáciu, ich vzťahy, správanie a každodenné aktivity sú tak ovplyvňované tzv. www, sociálnymi sieťami a internetom.	Post-Millennials vyrastali v ére sociálnych sietí, inteligentných mobilných zariadení. Ich správanie je plne determinované sociálnymi vzťahmi a je pre nich nepredstaviteľné byť bez „svojich zariadení“.

Vo všeobecnosti, v čom sa súčasné dve aktívne mladé generácie odlišujú, je ich trávenie času, nahliadanie na ich pracovný a súkromný život, ako aj na ich budúcnosť a forma vzdelávania. Millennials svoj voľný čas vytvárajú ešte na základe určitých tradičných stereotypov a jasne rozdeľujú svoj čas na čas oddychu a pracovný čas. Podobne tradične pristupujú aj v rámci svojho vzdelávania, kedy je stále viditeľná určitá postupnosť v budovaní svojho sociálneho statusu. Laicky povedané, vzdelávaním sa ničím neodlišujú od svojich starších rovesníkov a majú jasne stanovenú postupnosť od vzdelávania – základná – stredná a potom vysoká škola, a až potom zamestnania (prípadne doktorandské štúdium). Naopak ich mladší rovesníci – Post-Millennials – idú v porovnaní s nimi v protiprúde, bránia sa štandardizovaným a stereotypným postupom. Nerozlišujú medzi pracovným časom a časom oddychu, vedia medzi nimi prepínať v krátkom čase a navracajú sa do jedného alebo druhého módu bez toho, aby ich mali jasne vymedzené. Podobne je to aj so vzdelávaním, kde sa chcú čo najrýchlejšie osamostatniť a čo najskôr sa zamestnať, v ideálnom prípade vybudovaním svojho vlastného podnikania. Vzdelávanie tak u nich ide na druhú koľaj, kedy si ho nahrádzajú rôznymi večernými školami, špeciálnymi kurzami popri zamestnaní.

Podobné rozdiely sú viditeľné aj v otázkach určitého vnútorného rizika, ktoré súvisí so stabilitou v rámci pracovnej aj osobnej roviny. Millennials nie sú ochotní v týchto dimenziách ísť do žiadneho rizika, a to aj z dôvodu, že ich osobné očakávania sú dosť často poddimenzované. Pravý opak je badať u post-Millennials, ktoré tým, že žijú v súčasnej technologicky napredujúcej dobe, respektíve technológii majú zakódované vo svojej DNA, a ich reakcie ako aj prijímanie rizika je vysoko racionalizované a podnikateľsky zamerané. Práve tento ich vnútorný postoj ich z hľadiska rôznych výskumov pasuje do pozície jednej z najosamejších generácií (Žúborová, 2018).

Technologická revolúcia zasiahla do osobných aj pracovných životov obidvoch mladých generácií, do spôsobu prijímania informácií a aj ich samotnej schopnosti sa flexibilne prispôbovať rôznym zmenám. „Millennials vyrastali, keď už internetová revolúcia explodovala a Post-Millennials si už nevedia predstaviť svoj život bez mobilného telefónu a sociálnych sietí“ (Žúborová, 2018: 61).

Hlavné trendy generačnej zmeny štruktúry post-moderných spoločností

Príchodom každej mladej generácie prichádzajú zmeny, či už revolučné alebo nie, a každá mladá generácia je nazývaná radikálnou, keďže prináša nové pohľady na svet, nové postoje a vnímanie sveta ako sociálnej reality. No nie každá generácia je schopná štrukturálnej zmeny spoločnosti. Namiesto je otázka, sú súčasní mladí ľudia toho schopní? Alebo len pootvorí dvere budúcim generáciám na dosiahnutie tohto cieľa?

I. Politická kultúra mladých ľudí

Politická participácia a angažovanosť bola vždy stredobodom pozornosti medzi sociológmi a politológmi, čo sa týka mladých ľudí a ich zapájania sa do vecí verejných. Samozrejme každá generácia sa vyznačovala inými vzorcami správania, inými ideologickými zásadami alebo politickou kultúrou, ktorá sa zobrazovala aj v rámci politických elít vo volebnej súťaži. Súčasný pohľad na participáciu a angažovanosť mladých ľudí pôsobí na odborníkov veľmi rozpačito. Niektorí vyjadrujú názor, že súčasná mladá generácia je politicky apolitická, čím vlastne otvorila dvere pre všetky možné alternatívne politické hnutia riadiace sa populistickou rétorikou a stratégiou.

Viacere výskumy z minulosti tak napríklad zaznamenali rozpor medzi vierou mladých ľudí v demokratické hodnoty a celkovou koncepciou demokracie, vrátane klesajúcej viery smerom ku klasickej zastupiteľskej demokracii v praxi. U mladých ľudí tak dochádza k poklesu využívania tradičných foriem demokratickej účasti, skôr uprednostňujú také politické a občianske aktivity, ktoré sú nevolebného charakteru (aktivity založené na sieťovaní a previazanosti, vyžadujúce náročnejšie zdroje – teda aj menej rovnocenné, a dominantne v online sfére oproti starším generáciám).

II. Individualizmus

Čoraz viac sa stávame individualistickou spoločnosťou, hovoria o tom nielen samotné spoločnosti, ale už dokonca aj trhy. Nemožno však hovoriť, že individualizmus sa objavil so súčasnou mladou generáciou, skôr sa rozvíjal už celé roky na pozadí technologických zmien a rôznych typov revolúcií. Individualizmus, ktorý predstavuje súčasná generácia je vnímaný cez iné atribúty, ako tomu bolo v minulosti, skôr je to otázka dospelosti, tiež inak chápaná v súčasnosti ako v minulosti. Dospelosť bola v minulosti označovaná cez založenie rodiny, cez vstup do manželského zväzku, v súčasnosti je dospelosť charakterizovaná cez schopnosť akceptovať zodpovednosť za svoje skutky a činy, finančná sebestačnosť a schopnosť vytvárať nezávislé a samostatné rozhodnutia.

Väčšina odborníkov (Grossmann – Varnum, 2015; Kets de Vries, 2015 a iní) sa zhoduje, že za nárastom individualizmu stojí prevažne socioekonomický vývoj a postavenie jednotlivca v spoločnosti, vrátane technologického progresu, vnímanie stáleho zamestnania, vzniku nových typov zamestnaní, ako aj vzniku nových zväzkov nezaložených na tradičných rodinách, či poklesu počtu detí v rodinách, nárastu tzv. single v rámci mestských metropol. Napríklad Berlín má viac ako 50 % bytov, ktoré sú obývané tzv. single. Socioekonomické zmeny sú viditeľné aj cez to, akým spôsobom mladí ľudia chápu svoje postavenie v spoločnosti. Je jasné, že každá mladá generácia odmieta tradičný poriadok. Pravidlá, ktoré vnímajú mladí ľudia ako zastaralé - no aj z tohto pohľadu sú mladí ľudia výnimoční. Tým, že zastávajú názor o existencii mnohých práv, a tým, že ich postoje a názory sú flexibilnejšie ako u staršej generácii, nie sú limitované žiadnymi ideologickými alebo etickými bariérami, tak aj ich pohľad na koncept gender sa mení. Prispôsobujú sa tomu aj módné domy, ktoré prichádzajú s módnou konfekciou „neutral“. Do tohto sveta odtrhnutého od tradičných hodnôt a bariér vstupujú aj nové programy, ktoré sú nazývané prototypom narcizmu a tým sú reality show, vytvárajúce umelý obraz ideálneho života založeného na individualizme (Hinsliff, 2018).

V neposlednom rade individualizácia mladých ľudí prišla aj model nerebelujúcej generácie, ktorá nerešpektuje autoritu, lebo nevníma koncept autority, nie je vedená k nemu a ani ho nevyhľadáva, keďže všetko, laicky povedané, je na webe.

III. Sociálne médiá ako hlas mladých ľudí

Sociálne siete pretvorili poslednú generáciu, ktorej sa vryli do DNA a naznačili možné scenáre vývoja správania sa jednotlivcov, ktorí sa začínajú postupne izolovať, prestávajú spoločensky diskutovať a svoje rozhodnutia vnímajú na základe aktuálnej situácie „tu a teraz“. Sociálne siete začínajú vstupovať do socializácie mladých ľudí, a niektorí autori ich prirovnávajú k socializačnému agentovi, dokonca super agentovi, ktorý je v súčasnosti nad všetkými ostatnými (rodinou, rovesníkmi a pod.).

Výskumy a odborná literatúra však donedávna ignorovali vplyv sociálnych sietí a médií (vrátane internetu) na socializáciu mladej generácie. Ignorovala to aj napriek číslam, ktoré hovorili jasnou rečou, kedy každý deviaty mladý človek z desiatich vo veku 16 – 29 rokov mal každodenný prístup na internet/ sociálne siete (Eurostat, 2015). ESS roku 2010 publikoval výsledky z výskumu, podľa ktorého až 93 % mladých ľudí vo veku 15 – 19 rokov využívalo internet každý deň. Podľa posledného výskumu sa podiel využívania internetu/ sociálnych sietí zvýšil z 20 % v roku 2009 až na 72 % v roku 2018. Priemerne tak ľudia strávia na svojom smartphone 2 hodiny 28 minút denne a mladí ľudia vo veku 18 – 24 rokov viac ako 3 hodiny 14 minút (OfCom, 2018).

Sociálne siete vytvárajú bubliny, ktoré zjednocujú mladých ľudí a sú vnímané ako spojovací prvok osamelých. Novinári tento efekt nazvali „geto pre nádherný život“ bez rozdielov v rámci sociálnemu statusu. Odborne povedané, digitálny svet demokratizoval možnosti pre mladých ľudí pri konzumácii informácií, kedy sa nie všetky informácie dostá-

vali ku všetkým sociálnym vrstvám, skôr to boli ľudia s vyšším statusom, ktorí disponovali informáciami a mali možnosť ich konzumovať. Socializačný mechanizmus sa tak oproti ostatným generáciám mení na viacerých stranách, nielenže významnú úlohu zohrávajú sociálne siete, ale aj peer to peer socializácia, ktorá sa šíri najmä cez digitálny svet.

Súčasný trendy v kontexte vývoja mladej generácie na Slovensku

Doteraz som sa venovala mladej generácii z pohľadu výskumov realizovaných v zahraničí. Na mieste je preto otázka: Je slovenská mladá generácia iná alebo globalizácia ju priblížila o čosi bližšie k iným mladým generáciám vo svete? Doterajšie poznatky, ktoré som v tomto článku zhrnula, sa dajú nájsť aj vo vnútri slovenskej mladej generácie, ktorá je individualistická, uprednostňuje iné formy angažovanosti, a je omnoho viac pozitívnejšia smerom do budúcnosti ako ich starší rovesníci. Naplnia tak predstavy súčasných mladých ľudí po celom svete, ktorí sú na jednej strane považovaní za najoptimistickejšiu generáciu, ktorá však veľmi rýchlo narazí na reálny život a až veľmi rýchlo upadá do skepsy, anómie a depresii. Aká je vlastne slovenská mladá generácia? Podľa výskumov, ktoré boli realizované za posledné roky rôznymi výskumnými inštitúciami, neziskovými organizáciami alebo iniciatívami, mladí ľudia na Slovensku majú niekoľko špecifik, ktorými sa síce neodlišujú od svojich rovesníkov v rámci globálneho sveta, no sú viac vypuklé a krajné/ polarizačné. Pravdu vnímajú ako relatívnu, pripúšťajú existenciu mnohých práv, mnohých svetov. V nadväznosti na to slobodu slova stavajú nad všetko a cítia sa byť v ohrození, ak sa začína hovoriť o cenzúre v digitálnom svete. Digitálny svet vnímajú len ako svet zábavy a sieťovania, nevnímajú ho ako realitu, skôr ho vidia ako show, ktorá nie je reálna, skôr hraná.

Slovenská spoločnosť momentálne prechádza zmenami, ktoré majú globálny charakter a sú viditeľné v demokratických krajinách, kde je evidentný pokles dôveryhodnosti v tradičné politické inštitúcie, narastajúca nedôvera, posilňovanie populistických lídrov a téz, vrátane krajných politických prúdov, a uprostred tohto všetkého stojí aj mladá generácia, ktorá má úplne iné očakávania od budúceho politického systému a štruktúru spoločnosti, v ktorej nežijú. Mladí ľudia podobne ako ich rovesníci z iných koncov sveta začínajú uprednostňovať alternatívne a netradičné spôsoby politickej participácie a angažovania sa ako ich staršie generácie a ako ich rodičia. Toto ich presvedčenie ide ruka v ruku s ich postojom smerom k tradičným a zastaralým nástrojom politickej reprezentácie, vrátane ich presvedčenia o tom, že sú schopní zvládnuť akúkoľvek situáciu. Laissez faire sa až príliš rozmožnil u mladej generácie na Slovensku, čo môže mať neblahý dosah na ich pozíciu jednotlivca v spoločnosti.

Záver

Každá nová generácia je tou predchádzajúcou označovaná za radikálnu, ako generácia, ktorá odmieta tradičné postupy, postoje a názory väčšinovej spoločnosti, búri sa proti zakoreněným spoločenským normám a snaží sa meniť spoločenský poriadok. Je to určitá fáma a obava pred nepoznaným.

Súčasní mladí ľudia, ako aj generácie, ktoré začínajú aktívne participovať na veciach verejných, sú však iné. Áno, môžu byť zlomové, čo sa týka štrukturálnych zmien spoločnosti. No či majú ten potenciál, ukáže sa až po nástupe nových generácií, ako sa svet zmenil. Nateraz viem povedať, že súčasná mladá generácia sa aj vďaka sociálnym sieťam, technologickým zmenám a rýchlosti tohto sveta zmenila na individualistickú komunitu mladých ľudí, ktorí vnímajú okolitý svet cez svoje vlastné pravidlá. Odmietajú rôzne ideologické a ideové bariéry, ktoré im prekážajú vo vnímaní relatívnych práv. Obrazne povedané, vlastnía tekutú identitu, ktorá sa nielen prejavuje ich ideologickým/ ideovým neukotvením v spoločnosti, ale aj seba prezentáciou cez gender neutral.

Na záver tak ostáva otázka: Kam sa bude uberať táto ich ideologická neukotvenosť vo svetle globálnych spoločenských a politických zmien? Zrejme to ukáže až budúcnosť. Nateraz je však zrejme, že súčasná mladá generácia si začína vytvárať svoje vlastné vzorce správania, hodnôt a spoločenských postojov. Líši sa najmä jej individualistickým pohľadom na svet, ich nekonečnou vierou v samých seba a v optimistickom vnímaní budúcnosti.

Vyhliadky budúcich spoločností sú vo svetle rôznych kvantitatívnych a kvalitatívnych výskumov zameraných na mladých ľudí veľmi rozpačité, hlavne z dôvodu ich samotného správania, ktoré je nepredvídateľné, neohraničené ideologickými bariérami. Ich neutrálny postoj tak nespadá do súčasnej spoločnosti, ktorá je ohraničená ideami, pravidlami, etickými kódexami a morálnymi hodnotami. Ak však mladí ľudia budú len popierať doterajšie pravidlá a určité štandardy základného spoločenského spolunažívania, a nebudú vytvárať nové pravidlá, môže reálne dôjsť k tomu, že samotná spoločnosť - ako ju poznáme - sa rozpadne z vnútra. No ak naopak, mladí ľudia začnú vytvárať nové normatívne rámce správania sa, hodnoty a postoje, ktoré vychádzajú z ich individualistického a optimistického vnímania sveta, kde presadzujú nadhodnoty, súčasná demokratická spoločnosť má

možnosť sa udržať a transformovať sa na vyššiu úroveň ľudského spolunažívania. Nateraz je to len hudba budúcnosti a filozofické ideály. Záleží na tom, ako sa mladá generácia rozhodne, akú budúcu spoločnosť chce mať a aké miesto v nej chce zohrávať.

Literatúra

Communications Market Report, OfCom report (2018), dostupné online na <https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0022/117256/CMR-2018-narrative-report.pdf>

Grossmann, I., Varnum, M.E.W.: Social structure, infectious diseases, disasters, secularism, and cultural change in America. *Psychological Science*, 26.3, 2015, 311-324.

Hinsliff, G.: How self-love got out of control. *The Guardian*, 2018. Dostupné online na <<https://www.theguardian.com/global/2018/oct/07/how-self-love-got-out-of-control-the-rise-of-narcissism-politics>>

Kets de Vries, M.: You Will Meet a Tall Dark Stranger: Executive Coaching Challenges. Palgrave Macmillan: New York, 2015. ISBN 9781137562685

Twenge, J.M., Campbell, W.K., Gentile, B.: Generational increases in agentic self-evaluations among American college students, 1966–2009. *Self and Identity*, 11.4, 2012, 409-427.

Twenge, J.M. et al.: Egos inflating over time: A cross-temporal meta-analysis of the Narcissistic Personality Inventory. *Journal of personality*, 76.4, 2008, 875-902.

Žúborová, V.: GEN YZ: Generácie budúcnosti. Bratislava: Bratislava Policy Institute - Nadácia Hannsa Seidela, 2018. ISBN: 978-80-973236-0-8

Do redakcie došlo 12.1.2020.